

การศึกษาชีวิตของแรงงานต่างด้าวในเชียงกงบางนา จังหวัดสมุทรปราการ^{*}The Study of Migrant Worker's Life in Sieng-Kong Bangna,
Samuthprakarn Provinceปาวดี สีหาราช (Pawadee Seeharaj)^{**}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาชีวิตและความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่เชียงกงบางนา และ 2) ศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานต่างด้าวและเชียงกงบางนาที่เชื่อมโยงกับทุนนิยม โดยใช้แนวคิดเรื่อง “ชีวิตที่เปลือยเปล่า” (bare life) ของ จีออ์จีโอ อเกมเบน นักปรัชญาการเมืองชาวอิตาลี ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตคน อำนาจ และพื้นที่ดังกล่าว งานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแรงงานต่างด้าวและสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่เชียงกงบางนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้วยสถานะของการเป็นคนยากจนและผิดกฎหมาย แรงงานต่างด้าวที่อาศัยและทำงานอยู่ในเชียงกงบางนาถูกทำให้มีสภาพเป็น “ชีวิตที่เปลือยเปล่า” ซึ่งความเปลือยเปล่านี้คือการถูกดึงเข้ามาให้เป็นแรงงานในพื้นที่และกีดกันให้เป็นเพียงแคแรงงานไร้ฝีมือราคาถูก และ 2) เชียงกงบางนาเป็นกลุ่มทุนนิยมที่สามารถสอดแทรกตัวเองเข้ากับนโยบายรัฐ และหาช่องทางในการเอาประโยชน์จากผลกระทบของนโยบายดังกล่าวที่เกิดขึ้น ด้วยการทำให้ตัวเองเป็นพื้นที่ที่สามารถรวบรวมแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายไว้และเอารัดเอาเปรียบแรงงานต่างด้าวจากสถานะที่เปราะบางของพวกเขา

คำสำคัญ: แรงงานต่างด้าว, เชียงกงบางนา, จังหวัดสมุทรปราการ, ชีวิตที่เปลือยเปล่า

^{*} งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “อยู่อย่างผิดกฎหมาย: การศึกษาชีวิตแรงงานต่างด้าวในเชียงกงบางนา จังหวัดสมุทรปราการ” ของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

^{**} นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Email: aonpawa.s@gmail.com

PhD student, Doctor of Philosophy in Integrated Science, College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University. Email: aonpawa.s@gmail.com

Abstract

This qualitative research has two following purposes: 1) to study the life of migrant workers who live in Sieng-Kong Bangna and 2) to study and analyze the relationship between the migrant workers and Sieng-Kong Bangna and how the relationship connect to capitalism. By using the concept of “bare life” of Giorgio Agamben, an Italian political philosopher, this research aim to clear understand the relation between human’s life, power, and space. This research conducts by in-depth interview and participant observation methods. From the research results: 1) with poor and illegal status, the migrant workers who live and work in Sieng-Kong Bangna are made to be a bare life, cheap and unskilled labor and 2) Sieng-Kong Bangna as a capitalist unit has a potential to merge itself to state’s policies and take advantage from the effects of those policies. By making itself as a space that can pull and collect illegal migrant workers in its area and to exploit them from their precarious status.

Keywords: migrant workers, Sieng-Kong Bangna, Samuthprakarn Province, bare life

บทนำ

งานวิจัยเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยที่ผ่านมาอาจแบ่งได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกคืองานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับนโยบายรัฐที่มีต่อแรงงานต่างด้าวโดยมองว่าแรงงานต่างด้าวเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขผ่านนโยบายรัฐที่มีประสิทธิภาพด้วยเพราะจำนวนแรงงานต่างด้าวภายในประเทศที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559)¹ ซึ่งสถานการณ์จำนวนแรงงานต่างด้าวหรือแรงงานอพยพที่เพิ่มขึ้นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นในเฉพาะประเทศไทยเท่านั้นแต่เกิดขึ้นทั่วโลก สถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลต่อนโยบายของทุกรัฐในการคัดกรองคนที่จะเดินทางเข้าประเทศของตนและปัจจุบันได้กลายเป็นประเด็นถกเถียงที่สำคัญระดับโลกที่ว่าด้วยการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นของคนบนโลกนี้ งานวิจัยกลุ่มนี้แสดงให้เห็นความกังวลใจของรัฐและพลเมืองของรัฐต่อการมีอยู่ของแรงงานต่างด้าวที่อาจจะส่งผลกระทบต่อหลายด้านที่สำคัญอันได้แก่ ด้านความมั่นคงของชาติ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านเศรษฐกิจและแรงงานในประเทศ และงานวิจัยกลุ่มแรกนี้ส่วนใหญ่จบลงด้วยการเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวและผู้อพยพผ่านนโยบายรัฐด้วยการออกกฎหมายคุมควบและจัดการให้มีประสิทธิภาพ (กฤตยา อาชวนิชกุล, ทริส โคเอท์ และนิน นินไพน, 2540), (พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, 2541), (โกสุเมธ สายจันทร์, 2554), (วรางคณา อัมมอดม และคณะ, 2554), (เบญจพร สุขศรี, 2557)) ส่วนกลุ่มที่สองคืองานวิจัยที่ให้ความสำคัญ

¹ จากสถิติแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้ทำงานในประเทศไทย ปี 2550-2558 ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปี 2550 มีแรงงานจำนวน 708,976 คน ปี 2551 มีแรงงานจำนวน 702,588 คน ปี 2552 มีแรงงานจำนวน 1,544,902 คน ปี 2553 มีแรงงานจำนวน 1,335,155 คน ปี 2554 มีแรงงานจำนวน 1,950,650 คน ปี 2555 มีแรงงานจำนวน 1,133,851 คน ปี 2556 มีแรงงานจำนวน 1,183,853 คน ปี 2557 มีแรงงานจำนวน 1,339,834 คน ปี 2558 มีแรงงานจำนวน 1,445,575 คน

สนใจเกี่ยวกับชีวิตแรงงานต่างด้าวที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากและถูกเอารัดเอาเปรียบจากการเป็นแรงงานไร้ฝีมือและได้ค่าแรงต่ำจากแนวคิดทุนนิยมที่ไม่ได้มองแรงงานเหล่านี้เป็นมนุษย์แต่กลับมองแรงงานเป็นเพียงแค่ปัจจัยการผลิต ทำให้แรงงานต่างด้าวไม่ได้รับความคุ้มครองหรือได้สิทธิอย่างที่เราควรจะเป็นในฐานะมนุษย์ (Donato & Massey, 2016) ประกอบกับการไม่มีสถานภาพเป็นพลเมืองของรัฐนั้นๆ ทำให้แรงงานต่างด้าวถูกกีดกัน ควบคุมและจัดการ สิทธิและโอกาสในการแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าของแรงงานเหล่านี้ถูกจำกัดลง จึงนำมาซึ่งการพยายามสร้างความตระหนักรู้และเรียกร้องสิทธิมนุษยชนให้แก่คนกลุ่มนี้ผ่านงานวิจัยและรายงานสถานการณ์ความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าว (ณพพร ระพีพัฒน์, 2547), (พรสุข เกิดสว่างและกฤตยา อาชวนิจกุล, 2547), (นภาพร อติวานิชยพงศ์และบุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์, 2554) อย่างไรก็ตามงานวิจัยเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวทั้งสองกลุ่มนี้มีจุดร่วมที่สำคัญคือการสะท้อนให้เห็นว่าแรงงานต่างด้าวเป็นกลุ่มคนที่มีปัญหาที่ต้องได้รับความช่วยเหลือหรือบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นการทำผ่านการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนหรือนโยบายรัฐ ซึ่งที่ผ่านมาความพยายามในการจัดการและการควบคุมต่างๆ ไม่ได้ช่วยให้สถานการณ์แรงงานต่างด้าวดีขึ้นหรือมีจำนวนลดน้อยลง

โดยปราศจากการจัดการและควบคุม งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการเสนอมุมมองต่อแรงงานต่างด้าวในแง่มุมของการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับพื้นที่ ทุนนิยม โลกาภิวัตน์ โดยศึกษาจากชีวิตของแรงงานต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เชียงกงบางนาที่มีสภาพเป็นชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นตามกระแสทุนนิยมและมีกลไกบางอย่างที่ทำให้แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายสามารถทำงานและอยู่อาศัยได้

วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาชีวิตและความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่เชียงกงบางนา
- 2) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานต่างด้าวและเชียงกงบางนาที่เชื่อมโยงกับทุนนิยม

แนวคิดทฤษฎี

แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่สำคัญที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ข้อถกเถียงมากมายที่เกิดขึ้นต่อปรากฏการณ์นี้ถูกแยกย่อยและนำไปสู่การถกเถียงลึกลงไปหลายประเด็นที่เชื่อมโยงกับแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย เช่น โลกาภิวัตน์ (Globalization) รัฐ (State) ความยุติธรรม (Justice) สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ความเป็นพลเมือง (Citizenship) และอื่นๆ อีกมากมาย การแยกกลุ่มคนเหล่านี้ ออกและจับกุมในภายหลังในยุโรปตะวันตกเป็นสิ่งที่ จิโออร์จิโอ อเกมเบน (Giorgio Agamben) นักปรัชญาการเมืองชาวอิตาลีเคยพยายามแสดงให้เห็นว่า “ค่าย” (the camp) หรือ พื้นที่ที่เต็มไปด้วยชีวิตที่เปลือยเปล่า ซึ่งหมายถึงแรงงานต่างด้าวและ/หรือแรงงานต่างด้าวที่ผิดกฎหมายนั้น ไม่ใช่ความผิดปกติทางประวัติศาสตร์ แต่มันคือกฎหรือประเพณีของพื้นที่ทางการเมืองที่เราทุกคนต่างก็อาศัยอยู่

ชีวิตที่เปลือยเปล่า หรือ bare life หรือ homo sacer หรือ sacred man ที่อเกมเบนใช้ใน “*Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*” (1995) เป็นชีวิตที่ปรากฏในกฎหมายโรมันโบราณ ที่ถูกบัญญัติว่าเป็นชีวิตที่สามารถถูกฆ่าได้ โดยไม่นับว่าเป็นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์หรือเสียสละใดๆ โดยที่คนฆ่าไม่ต้องรับผิดชอบ

การฆ่า ชีวิตที่เปลือยเปล่าเป็นลักษณะของการไม่ถูกคุ้มครองด้วยกฎหมายแต่ก็ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งเป็นรูปแบบการกีดกัน (exclusion) อย่างหนึ่ง ที่มีลักษณะเป็น การกีดกันแบบนับรวมเข้ามา (inclusive exclusion) (Agamben, 1995, p.71-112)

อเกมเบนอธิบายว่า องค์อธิปัตย์ (sovereignty) ทำงานควบคู่กับการเมืองชีวญาณ โดยกระทำต่อชีวิตที่เปลือยเปล่าใน “สภาวะยกเว้น” (state of exception) องค์อธิปัตย์นั้นเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสภาวะยกเว้น ซึ่งสภาวะยกเว้นนี้เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่าอำนาจอธิปัตย์นั้นเหมือนจะแสดงตัวว่าเป็นกฎหมายแต่ก็อยู่นอกกฎหมาย หรือเหนือกฎหมายด้วยเช่นกัน ชีวิตที่เปลือยเปล่าไม่สามารถต่อรองอะไรได้เลยในสภาวะยกเว้น สภาวะยกเว้นที่เกิดขึ้นนี้เป็นสภาวะที่ไม่ปกติ ชีวิตที่เปลือยเปล่านั้นถูกดึงเข้ามาสู่อำนาจอย่างเต็มที่โดยการที่กฎหมายอนุญาตให้ใครก็ได้สามารถฆ่าได้โดยไม่มีควมผิด คนที่ฆ่าไม่มีควมผิด หรือไม่ต้องรับผิดชอบ เช่น ผู้ก่อการร้าย คนจน ขอดทาน แรงงานต่างด้าว ผู้ลี้ภัย ชาวอินในค่ายนาซี ชีวิตที่เปลือยเปล่าไม่ได้อยู่นอกกฎหมายแต่ถูกดึงเข้ามาในฐานะที่เป็น “พิเศษ” หรือ “ข้อยกเว้น” (exception) ที่เสมือนอยู่นอกกฎหมายแต่ก็อยู่ในกฎหมายพร้อมๆ กัน ซึ่งแตกต่างจากการฆ่าพลเมือง (citizen) ที่ถูกรับรองและปกป้องโดยอำนาจทางการเมืองของรัฐ ถือเป็นสมาชิกของรัฐ ถ้าใครละเมิดชีวิตของพลเมืองก็เท่ากับว่าละเมิดกฎหมายและต้องถูกลงโทษทางกฎหมาย ชีวิตที่เปลือยเปล่าไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่เป็นชีวิตที่ถูกสร้างขึ้น เป็นผลผลิตของอำนาจชุดหนึ่งในสังคมและอยู่ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ “ความเปลือยเปล่า” ไม่ได้เกิดขึ้นเองแต่ต้องได้รับการรับรองจากอำนาจที่ทำงานผ่านกลไกหรือสถาบันบางอย่างเสมอ (Agamben, 1995, p.15-63)

ชีวิตที่เปลือยเปล่าของอเกมเบนนั้นอาจจะพอสรุปคุณลักษณะได้ดังนี้ 1) ถูกฆ่าได้โดยที่คนฆ่าไม่ต้องรับโทษ (can be killed) 2) เป็นชีวิตที่ไม่มีรูปแบบหรือแก่นสาร (form-of-life) 3) เป็นชีวิตที่ไม่สามารถติดต่อสื่อสารได้ (incommunicability) 4) เป็นชีวิตที่อยู่ในความเงียบ (mute) และ 5) เป็นชีวิตที่ถูกกีดกันไม่ให้สามารถใช้สติปัญญาได้อย่างเต็มที่ (non-intelligibility) ชีวิตที่เปลือยเปล่าจึงเป็นความลึกลับของสภาวะสมัยใหม่ที่ด้านหนึ่งก็ดึงชีวิตแบบนี้เข้ามาสู่อำนาจทางการเมือง แต่ก็ไม่ให้สถานะความเป็นพลเมืองแก่ชีวิตเหล่านี้ ทำได้อย่างมากที่สุดแค่กลายเป็นพลเมืองชั้นสองเท่านั้น (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2549)

สำหรับ “ค่าย” (the camp) ค่ายเป็นพื้นที่ (space) แห่งการปะทะระหว่างอำนาจของการเมืองชีวญาณ (bio-politics) และ ชีวิตที่เปลือยเปล่า โดยอำนาจอธิปัตย์ของรัฐบาลสมัยใหม่นั้น เป็นอำนาจที่ต้องมีพื้นที่/ดินแดน (territory) และขอบเขตของอำนาจ (order) ที่ตายตัวชัดเจน การจัดการพื้นที่และทรัพยากรในพื้นที่กลายเป็นหัวใจสำคัญในการปกครอง พื้นที่เป็นสิ่งที่บรรจุทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเข้ามาด้วย รัฐสมัยใหม่นั้นปกครองพลเมืองผ่านเครื่องมือหลายอย่างและกิจกรรมที่เป็นพื้นฐานที่สุดของการปกครองคือการสร้างสิ่งมีชีวิตที่เปลือยเปล่า ซึ่งการทำงานของอำนาจอธิปัตย์ต่อชีวิตเหล่านี้เป็นการใช้อำนาจในสภาวะพิเศษหรือในสภาวะยกเว้น (state of exception) มากกว่าสภาวะปกติ การทำงานของอำนาจในสภาวะยกเว้นต่อชีวิตที่ไม่ปกติ (ชีวิตที่เปลือยเปล่า) ย่อมต้องมีพื้นที่บางอย่างเพราะไม่ว่าจะเป็นชีวิตที่เปลือยเปล่าหรือชีวิตที่มีคุณค่าก็ต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่ (space) ที่จะมารองรับการใช้อำนาจขององค์อธิปัตย์ พื้นที่ที่ว่างนี้จึงต้องถูกสร้างขึ้นในฐานะเป็นกิจกรรมอันหนึ่งของสภาวะสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา สำหรับอเกมเบนค่ายจึงเป็นพื้นที่ที่อำนาจอธิปัตย์แบบชีวญาณสามารถมาปะทะกับชีวิตได้โดยตรง เมื่อค่ายเป็นพื้นที่ที่กฎหมายปกติไม่ถูกบังคับใช้ ชีวิตที่เข้ามาอยู่ในค่าย เช่น

ผู้ที่ถูกสงสัยว่าก่อการร้าย ขาวยิวที่ถูกกักกันในค่ายนาซี ค่ายผู้ลี้ภัย ค่ายผู้อพยพในประเทศต่างๆ จึงไม่ถูกปกป้องโดยกฎหมายปกติ ความเป็นพลเมืองของชีวิตที่อยู่ในค่ายจึงถูกทำลายไป จึงทำให้การจัดประเภทของคนตามความเป็นพลเมืองของรัฐประชาชาติในภาวะสมัยใหม่นั้นไม่สามารถทำได้ เพราะไม่รู้จะเอากฎหมายอะไรไปจัดการ คนเหล่านี้จึงกลายเป็นความลึกลับ กลายเป็นส่วนย่อยที่ประสานเข้ากับองค์กรรวมที่มีเอกภาพของรัฐชาติไม่ได้ สถานะของคนเหล่านี้จึงเป็นได้แค่เพียงชีวิตที่เปลือยเปล่าเท่านั้น (Agamben, 1995, p.119-181)

ด้วยแนวคิดของอเกมเบนที่ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของชีวิตคน อำนาจและพื้นที่นี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสามารถนำมาเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาวิจัยชีวิตของแรงงานต่างด้าวที่อยู่ในพื้นที่เชียงใหม่และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

สนาม วิธีการศึกษา และวิธีได้มาซึ่งข้อมูล

สนาม

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษา สนามควรจะเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นชุมชน มีความสามารถในการเลี้ยงตัวเองได้ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอยู่เป็นจำนวนมาก และมีการอยู่อาศัยมานาน ควรเป็นชุมชนที่คนในชุมชนเอง (คนไทย) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (แรงงานต่างด้าว) มีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีและมีวิถีชีวิตร่วมกันมาเป็นเวลานาน ดังนั้น สนามในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือก “ชุมชนเชียงใหม่” หรือ เมืองเชียงใหม่ ที่ตั้งอยู่บนถนนบางนา-ตราด กม.12 อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นแหล่งค้าอะไหล่รถยนต์ เครื่องยนต์ต่างๆ มือสองนำเข้าจากประเทศญี่ปุ่นที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ อยู่บนพื้นที่รวม 84 ไร่ มีร้านค้ากว่า 400 ร้านค้า ในโครงการ 1,200 ยูนิต และมีอายุกว่า 30 ปี ซึ่งที่มาของการเลือกชุมชนเชียงใหม่เป็นสนามในการศึกษานี้ มีเหตุผลหลัก 4 ประการ คือ

ประการที่ 1 ชุมชนเชียงใหม่เป็นชุมชนการค้าที่มีอายุกว่า 30 ปี มีประวัติศาสตร์ และเนื่องจากเป็นชุมชนการค้าอะไหล่รถยนต์และเครื่องยนต์ต่างๆ มือสอง ที่มีสินค้าเป็นอะไหล่รถยนต์ขนาดเล็กและใหญ่เป็นจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นต้องมีลูกจ้างใช้แรงงานกำลังกายในการขนย้าย ทำความสะอาด จัดเก็บ และจัดส่งสินค้าที่มีอยู่ เชียงใหม่จึงเป็นแหล่งงานใช้แรงงานที่ต้องการและดึงดูดแรงงานไร้ฝีมือราคาถูก ดังนั้น ภายในชุมชนจึงมีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและมีกลุ่มแรงงานต่างด้าวหลากหลายเชื้อชาติอยู่ร่วมกัน ประกอบกับอายุกว่า 30 ปี ของชุมชนแห่งนี้ น่าจะทำให้เห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของแรงงานต่างด้าวรุ่นต่างๆ ที่ผลัดเปลี่ยนเข้ามาค้าแรงงาน

ประการที่ 2 ชุมชนเชียงใหม่แม้จะเป็นชุมชนการค้าที่เปิดให้มีการค้าขายได้อย่างเสรี ผู้คนสามารถเข้าออกเพื่อมาต่อรองซื้อขายสินค้าได้อย่างสะดวก การสลับสับเปลี่ยนร้านค้าหรือเจ้าของกิจการหรือแม้กระทั่งลูกจ้างแรงงานมิให้เห็นอยู่ตลอดเวลาจนอาจเรียกได้ว่าเป็นชุมชนเปิดอิสระ แต่ชุมชนแห่งนี้ก็มีลักษณะปิดอยู่ในที่ คือ พื้นที่ชุมชนอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของโครงการเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนที่ดำเนินธุรกิจบริหารจัดการพื้นที่ให้เช่า โดยมีหน้าที่จัดการสาธารณูปโภคที่จำเป็นและเอื้อต่อกิจกรรมธุรกิจที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ นอกจากการจัดการเรื่องสาธารณูปโภคแล้ว สิ่งที่โครงการเมืองเชียงใหม่ต้องดูแลคือ การทำให้บรรยากาศการค้าภายในชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ ภาษี และแรงงาน

ต่างด้าวที่ผิดกฎหมาย โดยไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องหรือเป็นอุปสรรคต่อธุรกิจ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โครงการเชียงกงบางนาจะเป็นผู้ดูแลและจัดการแก้ไขปัญหาเอง และสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเหตุผลประการนี้เราจะสามารถทำให้ผู้ศึกษาเห็นกลไกบางอย่างที่ทำให้แรงงานต่างด้าวยังสามารถอาศัยและทำงานอยู่ในพื้นที่ได้ในสถานะผิดกฎหมาย

ประการที่ 3 ชุมชนเชียงกงบางนาเป็นชุมชนขนาดใหญ่มีผู้อยู่อาศัยอยู่ทั้งคนไทยและแรงงานต่างด้าว ซึ่งผู้ที่อาศัยร่วมกันอยู่ในชุมชนมีสถานะและฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ร้านค้าต่างๆ ที่มีมากมายในชุมชนสามารถทำให้คนอาศัยในชุมชนได้โดยไม่ต้องออกไปภายนอก นอกจากนั้นเชียงกงบางนาเป็นชุมชนที่สามารถสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของแรงงานต่างด้าวและเป็นวิถีชีวิตที่มีร่วมกับกลุ่มคนอื่นๆ ในชุมชนด้วย

ประการที่ 4 พื้นที่เชียงกงบางนา ได้สะท้อนให้เห็นการใช้ชีวิตอย่างยากลำบากของแรงงานต่างด้าว ไม่ว่าจะเป็นการได้ค่าแรงต่ำ การทำงานหนัก การไม่ได้รับสวัสดิการ ไม่มีกฎหมายใดๆคุ้มครอง ความไม่มั่นคงของชีวิต

วิธีการศึกษาและการได้มาซึ่งข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (documentary research) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารทางราชการ วารสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (field research) เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

2.1 ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึกของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่เชียงกงบางนา ในเรื่องการเข้ามาทำงานในประเทศไทย สถานภาพพลเมือง การเข้ามาทำงานในเชียงกงบางนา สภาพการจ้างงาน สภาพการทำงาน ชีวิตความเป็นอยู่ ความยากลำบาก การต่อสู้ และความคาดหวัง อีกทั้งยังเก็บข้อมูลจากคนในพื้นที่อื่นๆ เช่น เจ้าหน้าที่โครงการเมืองเชียงกง เจ้าของร้านค้าในพื้นที่หรือนายจ้างที่ว่างจ้างแรงงานต่างด้าว แรงงานไทยในพื้นที่ และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนอื่นๆ เป็นต้น

2.2 ใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นการสังเกตชีวิตประจำวันของแรงงานต่างด้าวและผู้คนในชุมชนเชียงกงบางนา การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และระหว่างคนกับพื้นที่

ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลด้วยการอยู่อาศัยและสังเกตชีวิตประจำวันของแรงงานต่างด้าวและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดในพื้นที่ (เชียงกงบางนา) ซึ่งข้อมูลที่ได้แบ่งเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็น การลงพื้นที่เพื่อสังเกตและเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นสภาพการทำงานของแรงงานต่างด้าว การใช้ชีวิตประจำวันที่เป็นส่วนของการทำงาน การปฏิสัมพันธ์ของแรงงานต่างด้าวและคนอื่นๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาทำงาน พักเที่ยงรับประทานอาหาร หรือช่วงหลังเลิกงานก่อนที่จะแยกย้ายไปพักผ่อนเพื่อเริ่มงานวันใหม่ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ได้ทำให้เห็นปฏิบัติการเชิงพื้นที่ (spatial practice) ที่เกิดขึ้นในเชียงกงบางนา ข้อมูลที่ได้ดังกล่าวผู้วิจัยได้ทำมาวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลในส่วนที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของแรงงาน

ต่างตัวในพื้นที่ ส่วนที่สองเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (แรงงานต่างด้าว) แบบลูกโซ่หรือสโนว์บอล (snow ball sampling)

ผลการวิจัย

เชิงกงบางนา: พื้นที่ สถานที่ และที่ตั้ง

“เชียงกง” เป็นแหล่งรวมร้านค้าอะไหล่รถยนต์และเครื่องยนต์มือสองที่นำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งเริ่มต้นและส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าจากประเทศญี่ปุ่น ในปัจจุบันมีการนำเข้าจากประเทศอื่น เช่น ฮองกง มาเลเซีย สิงคโปร์ เกาหลีใต้ เป็นต้น แต่เดิมคำว่า “เชียงกง” นั้น เป็นชื่อของศาลเจ้า “เชียงกงเกง” ที่ตั้งอยู่ต้นถนนทรงวาดติดกับถนนเจริญกรุงของแขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งถูกสร้างมาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2² โดยกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากที่ตั้งรกรากอยู่บริเวณนั้น ผู้คนทั่วไปจึงเรียกชุมชนละแวกนี้ว่า “เชียงกง” ชาวจีนที่อาศัยอยู่บริเวณศาลเจ้าเชียงกงเกงได้เริ่มต้นการค้าขายอะไหล่รถยนต์และเครื่องยนต์เก่าจากคดียึดการดำเนินชีวิตที่ยึดถือในความขยัน การประหยัด การสร้างสรรค์ และการใช้สิ่งของต่าง ๆ อย่างคุ้มค่า ดังนั้นเมื่อได้เห็นพวกซากรถที่จอดทิ้งระเกะระกะอยู่ตามท้องที่ต่าง ๆ จึงเกิดความเสียใจ เลยมีการรับซื้อเศษเหล็กซาการถเหล่านั้นนำมาซ่อมแซมปรับปรุงหรือตัดแยกเป็นชิ้นส่วน แล้วนำไปจำหน่ายให้กับผู้บริโภคที่ต้องการในราคาที่ประหยัด กลุ่มร้านค้าเล็ก ๆ ที่เริ่มต้นจากการเห็นประโยชน์จากซาการถเหล่านั้นกลายเป็นธุรกิจที่เฟื่องฟูในหมู่คนจีนที่อาศัยอยู่ในละแวกนี้ หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ธุรกิจเชียงกงก็ยิ่งเติบโตมากขึ้นจากการประมูลขายพาหนะปลดประจำการต่าง ๆ ของทหารพันธมิตร และยังคงเติบโตมาเรื่อย ๆ จนหลังสงครามเวียดนาม³ ก็ยังคงมีความต้องการชิ้นส่วนอะไหล่และยานพาหนะเก่าต่าง ๆ อย่างมากเพราะราคาค่อนข้างถูกพอที่จะเอามาดัดแปลงมาใช้ทดแทนอุปกรณ์อื่นได้ ในช่วงหลังสงครามเวียดนามเศรษฐกิจไทยขยายตัวอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ความต้องการชิ้นส่วนอะไหล่รถที่ใช้แล้วเพิ่มขึ้นอย่างมากเพื่อนำมาดัดแปลงใช้ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปจึงได้มีการนำเข้าจากประเทศญี่ปุ่นโดยส่วนใหญ่ อะไหล่รถยนต์ใช้แล้วที่นำเข้าเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาของประเทศหลาย ๆ ด้าน การที่เชียงกงนำเข้าอะไหล่รถยนต์และเครื่องยนต์ใช้แล้ว สามารถช่วยประหยัดเงินตราต่างประเทศได้หลายเท่า จำนวนรถยนต์ภายในกรุงเทพมหานครและทั่วประเทศที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นทำให้ธุรกิจนี้ขยายเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาและเป็นที่นิยม ด้วยคุณภาพของอะไหล่จากประเทศญี่ปุ่นที่ยังคงมีประสิทธิภาพการทำงานถึง 75-80% เหมาะกับประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย ธุรกิจเชียงกงขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้บริเวณศาลเจ้าเชียงกงเกงคับแคบลง จึงมีการขยายออกมายังแขวงวังใหม่ (สวนหลวง) ซึ่งเป็นที่ดินของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2513 ปัจจุบันมีชื่อว่า เชียงกงสวนหลวง หรือ เชียงกงปทุมวัน

² สงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในช่วง ปี พ.ศ. 2482-2488

³ สงครามเวียดนาม เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2498-2518

แต่การเจริญเติบโตของประเทศในขณะนั้นโดยรวมกลับเป็นการกระจุกตัวของการเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นเพียงในกรุงเทพมหานครจึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาคอื่น ความเหลื่อมล้ำได้ถูกสะท้อนในการวางแผนทางการแก้ไขปัญหาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 นี้เองที่ได้มีแผนการพัฒนาพื้นที่เฉพาะและพัฒนาเมืองเข้ามาครั้งแรก โดยมองว่ากิจกรรมทางการผลิตส่วนใหญ่รวมตัวกันอยู่ในกรุงเทพมหานคร แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 จึงได้กำหนดแนวทางการกระจายความเจริญและกิจกรรมเศรษฐกิจไปสู่ส่วนภูมิภาค (“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5,” ม.ป.ป., น. 121) เพื่อลดความแออัดของกรุงเทพมหานคร จึงมีประเด็นการพัฒนาที่มุ่งชะลอการขยายตัวของประชากรและลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร โดยสนับสนุนให้เมืองในเขตปริมณฑลมีส่วนแบ่งเบาภาระของกรุงเทพมหานคร โดยมีแผนพัฒนาเมืองหลัก เมืองรองในภาคต่างๆ และการพัฒนาบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมหลักแห่งใหม่ในอนาคต ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 มีเป้าหมายทางพื้นที่ในส่วนหนึ่งของเขตปริมณฑล คือให้ 5 จังหวัดปริมณฑลอันได้แก่ สมุทรปราการ ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐมและสมุทรสาคร มีบทบาทในการรองรับการกระจายการผลิตและเป็นที่พักอาศัยที่จะกระจายออกมาจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะเป็นการสกัดกั้นการอพยพของประชากรที่มุ่งเข้าสู่กรุงเทพมหานครในอีกทางหนึ่ง (“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5,” ม.ป.ป., น. 158-172)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ความพิเศษของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 นี้ แตกต่างจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับอื่นๆ ที่ผ่านมา คือการเปลี่ยนแนวทางและปรัชญาศาสตร์การพัฒนาประเทศให้สามารถออกไปต่อสู้แข่งขันในตลาดโลกได้อย่างจริงจัง เป็นความพยายามของรัฐที่จะยกระดับการพัฒนาเพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวสูงกว่าระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 พยายามแก้ไขปัญหาที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ในช่วงที่ผ่านมาอันส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำขึ้นทั่วโลกและมีการแข่งขันและกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศอย่างรุนแรง (“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6,” ม.ป.ป., น. 1-2) ช่วงปี พ.ศ. 2530 การขยายตัวเศรษฐกิจไทยเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วจากการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่แต่เดิมเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เน้นทดแทนการนำเข้ามาเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ซึ่งโดยสรุปแล้วทำให้เศรษฐกิจไทยเติบโตโดยเฉลี่ย ร้อยละ 10.2 ในช่วงปี พ.ศ. 2530-2532 (วรวิทย์ เจริญเลิศ และ บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ, 2540, น. 275) ช่วงเวลานี้เองที่เชียงใหม่ได้ขยายตัวเองจากที่เคยนำเข้าอะไหล่รถยนต์และเครื่องยนต์มือสองที่จำกัดอยู่เฉพาะรถยนต์ขนาดกลางและเล็กในช่วงแรก ก็ได้เริ่มเพิ่มขยายตัวธุรกิจโดยการนำเข้าเครื่องยนต์รถยนต์ขนาดใหญ่ อะไหล่ยนต์เครื่องยนต์การเกษตร อะไหล่ยนต์อื่นๆ ที่เป็นที่ต้องการของคนในประเทศในช่วงที่ประเทศกำลังพัฒนา จึงทำให้พื้นที่ค้าขายที่เชียงใหม่สวนหลวงหรือ เชียงกปทุมวันแออัดไม่สามารถรองรับการขยายตัวของธุรกิจเชียงใหม่ได้อีกต่อไป

ผลจากนโยบายการพัฒนาเมืองปริมณฑลของกรุงเทพมหานครเพื่อลดความแออัดของเมืองหลวง การสนับสนุนภาครัฐในการพัฒนาเมืองปริมณฑล การพยายามสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้กับเมืองปริมณฑลเหล่านี้เพื่อรองรับอุตสาหกรรมส่วนเกินจากกรุงเทพมหานคร และการประยุกต์ศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ทำให้ธุรกิจเชียงใหม่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วได้ขยายตัวเองจากใจกลางของเมืองหลวงออกสู่ชานเมือง เช่น เชียงกงบางนา (จังหวัดสมุทรปราการ) เชียงกงรังสิต (จังหวัดปทุมธานี) เป็นเชียงกงพระราม 3 (เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร) เชียงกงวังน้อย (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) และเชียงกงอื่นๆ เป็นการขยายและกระจายตัวออกสู่หัวเมืองปริมณฑลตามการสนับสนุนและผลักดันของรัฐ และเป็นการรองรับการเจริญเติบโตของเมืองและประเทศไปพร้อมๆ กัน

“เชียงกงบางนา” นับเป็นเชียงกงแห่งแรกที่เป็นความพยายามในการขยายตัวของธุรกิจเชียงกงจากแหล่งเดิม (เชียงกงสวนหลวง) ซึ่งเชียงกงบางนาถูกวางเป้าหมายให้เป็นแหล่งรวมอะไหล่ยนต์และเครื่องยนต์ของรถยนต์กลางและเล็กที่เป็นส่วนแบ่งการตลาดขนาดใหญ่และทำกำไรได้มากที่สุดของธุรกิจเชียงกง และเพื่อให้เป็นเชียงกงที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ ด้วยพื้นที่เดิมที่แออัดคับแคบ ความต้องการขยายตัวของธุรกิจเชียงกง การสนับสนุนและผลักดันโดยนโยบายพัฒนาเมืองปริมณฑลของรัฐ ทำให้เชียงกงมองหาพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะสามารถขยายธุรกิจของตนเองได้ตามต้องการและรองรับการพัฒนาประเทศโดยรวมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ธุรกิจเชียงกงจึงได้เลือก “จังหวัดสมุทรปราการ” หนึ่งในจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานครที่ถูกมองว่ามีศักยภาพสูงสุดในขณะนั้นเป็นที่ตั้งของ “เชียงกงบางนา”

เพื่อให้เป็นแหล่งค้าขายอะไหล่ยนต์และเครื่องยนต์มือสองที่นำเข้าจากประเทศญี่ปุ่นที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ “เชียงกงบางนา” หรือ “โครงการเมืองเชียงกง” ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2535 เป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมขนาดใหญ่ที่ถูกบริหารจัดการภายใต้ บริษัท เมืองเชียงกง จำกัด โดยบริษัทเมืองเชียงกงจำกัดมีสัญญาเช่ากับเจ้าของที่ดินเป็นเวลา 30 ปี (พ.ศ. 2535-2565) โครงการเมืองเชียงกงได้เริ่มก่อสร้างอาคารพาณิชย์เพื่อแบ่งให้เช่าในพื้นที่กว่า 84 ไร่ บนถนนบางนา-ตราด (กิโลเมตรที่ 12) ในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 และเสร็จสิ้นการก่อสร้างอาคารทั้งหมดจนเต็มพื้นที่เป็นอาคารพาณิชย์จำนวนกว่า 1,200 คูหา เมื่อปี พ.ศ. 2538

แม้เชียงกงบางนาจะเริ่มต้นในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ (พ.ศ. 2540) จึงทำให้การย้ายและขยายตัวออกมาจากเชียงกงสวนหลวงหรือเชียงกงปทุมวันที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครเกิดการชะลอตัวในช่วงแรก ร้านค้าไม่เต็มพื้นที่ (แม้จะขายสิทธิการเช่าอาคารพาณิชย์ในพื้นที่โครงการไปหมดแล้ว) แต่ความต้องการอะไหล่ยนต์และเครื่องยนต์มือสองของเชียงกงกลับไม่ได้น้อยลงตามสภาพเศรษฐกิจและได้รับความนิยมอย่างมากเพราะความต้องการสินค้าราคาถูกและลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจและฟื้นตัวจากวิกฤติ เมื่อผ่านวิกฤติเศรษฐกิจช่วงปี พ.ศ. 2540 ไปได้ สถานการณ์ของเชียงกงบางนาก็เริ่มดีขึ้น ร้านค้าในเชียงกงเต็มพื้นที่ เจ้าของกิจการสามารถทำกำไรจากธุรกิจได้อย่างมาก ในช่วงปีพ.ศ. 2548 และเป็นช่วง ปี พ.ศ. 2550-2556 ที่นับว่าเป็นช่วงที่เชียงกงบางนาและธุรกิจอะไหล่เชียงกงรุ่งเรืองที่สุด โดยในช่วงปี พ.ศ. 2550 ที่เกิดวิกฤติราคาน้ำมันโลกที่ส่งผลต่อราคาน้ำมันในประเทศ ทำให้คนในประเทศหันมาใช้พลังงานทดแทนที่ราคาถูกกว่า นอกจากช่วงวิกฤติน้ำมันที่เป็นช่องทางธุรกิจของเชียงกงแล้ว ในช่วงวิกฤติน้ำท่วมใหญ่ของประเทศในปี พ.ศ. 2554 ก็เป็นอีก

ช่วงหนึ่งที่เครื่องยนต์และอะไหล่มือสองจากประเทศญี่ปุ่นได้รับความนิยมอย่างมาก เพราะความต้องการในการเปลี่ยนและซ่อมแซมเครื่องยนต์ต่างๆ ที่เสียหายจากน้ำท่วม ทั้งสองวิกฤติดังกล่าวจึงทำให้สินค้าเซี่ยงกงได้รับความนิยมอย่างมาก และเป็นช่วงเวลาเดียวกันนี้เองที่เซี่ยงกงบางนาต้องการแรงงานเป็นจำนวนมากในพื้นที่ ช่วงเวลาดังกล่าวแรงงานในเซี่ยงกงมีจำนวนมากถึง 800 คน โดยเป็นแรงงานไทยและแรงงานต่างด้าวในสัดส่วนครึ่งต่อครึ่ง

อำเภอบางพลี ซึ่งเป็นที่ตั้งของท่าอากาศยานนานาชาติสุวรรณภูมิ ได้มีแผนพัฒนาการสร้างเขตเมืองใหม่ตั้งแต่ปี 2520 เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานครในฐานะเมืองบริวาร ตั้งอยู่กิโลเมตรที่ 15 จากสี่แยกบางนา โดยให้มีสาธารณูปโภคสำหรับอยู่อาศัย รวมถึงเขตศูนย์กลางเมืองต่างๆ แต่ในทางปฏิบัติจริงแล้วการพัฒนาเมืองเป็นไปอย่างล่าช้า พื้นที่สวัสดิการต่างๆ จึงไม่ได้พัฒนารองรับการเจริญเติบโตของเมืองอุตสาหกรรมอย่างที่ควรจะเป็น (กิตติมา รุ่งกระจ่าง, 2552) ยุทธศาสตร์พัฒนาอุตสาหกรรมได้มีการปรับเปลี่ยนการเกิดขึ้นของเมืองอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสูงที่ชลบุรีและระยอง ประกอบกับการตัดผ่านของทางด่วนพิเศษระวางเมือง (มอเตอร์เวย์) ทำให้การขยายของตัวกรุงเทพมหานครด้านตะวันออกมิได้ขยายสู่เขตอำเภอบางพลีตามที่วางไว้อย่างเต็มที่ พื้นที่รอบถนนบางนา-ตราด ระหว่างสี่แยกบางนาสู่บางพลีจึงถูกพัฒนาเป็นย่านที่อยู่อาศัยชานเมืองแทนที่การขยายของเขตธุรกิจและอุตสาหกรรม แม้การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมจะเปลี่ยนแปลงไปโดยมุ่งเป้าไปที่ชลบุรีและระยอง แต่สมุทรปราการก็ยังคงเป็นแหล่งอุตสาหกรรมและโลจิสติกที่สำคัญของประเทศอยู่และพื้นที่ส่วนหนึ่งได้ถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นย่านที่อยู่อาศัยที่ทันสมัยและมีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ เพื่อลดความหนาแน่นจากพื้นที่อาศัยในกรุงเทพมหานคร การคมนาคมที่สะดวกจากโครงการรถไฟฟ้าสายสีเขียวที่เชื่อมต่อใจกลางกรุงเทพมหานครถึงสมุทรปราการ จากสถานีอ่อนนุช-แบริ่ง และมีโดยส่วนขยายจากช่วงแบริ่ง-สำโรง⁴ (สมุทรปราการ) ที่กำลังจะเปิดให้บริการในปี พ.ศ. 2562 ทำให้สมุทรปราการเป็นทั้งพื้นที่อุตสาหกรรม ศูนย์กลางโลจิสติก และพื้นที่อยู่อาศัยใหม่ที่มีความสะดวกทั้งในการคมนาคม มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ สาธารณูปโภคที่ครบครัน มีศักยภาพพอที่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นเขตปริมณฑลที่สามารถและมีความเป็นไปได้มากที่สุดที่จะกลายเป็นเมืองใหม่รองจากกรุงเทพมหานคร

จากการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ทำให้เกิดแผนการจัดการและการพัฒนาพื้นที่เมือง โดยเฉพาะที่ตั้งของเซี่ยงกงบางนา ที่ตั้งอยู่บนถนนบางนา-ตราด และอยู่ในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ในปัจจุบันพื้นที่นี้ได้กลายสภาพเปรียบเหมือนดินแดนในฝัน (dreamland) ที่มีความหวังและตั้งใจให้พื้นที่นี้สามารถรวมความหลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยที่ทันสมัย แหล่งพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ที่ครบวงจรและสามารถตอบสนองต่อการใช้ชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนไป การคมนาคมที่สะดวกสบาย ทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ แหล่งงานมากมายที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่และเป็นอุตสาหกรรมที่สะอาดและ

⁴ สำโรง หรือเขตตำบลสำโรงเหนือ อยู่ในอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตบางนา (กรุงเทพมหานคร) มีแนวแบ่งเขตการปกครองระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดสมุทรปราการ และถนนแบริ่ง (สุขุมวิท 107) เป็นเส้นแบ่งเขต

ปลอดภัย⁵ เป็นพื้นที่เชื่อมต่อของเมืองมหานครหลักของประเทศและเมืองอุตสาหกรรมใหม่ในภูมิภาคตะวันออกและไม่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในภาคตะวันออก เชียงกงบางนากลายเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนในฝันและได้รับประโยชน์จากความพยายามในการสร้างดินแดนในฝันให้กลายเป็นจริง เมื่อพิจารณาจากแผนพัฒนาเมืองโดยรอบพื้นที่เชียงกงบางนาพบว่าความต้องการจะพัฒนาเมืองไปตามแนวคิดทุนนิยมและการบริหารจัดการพื้นที่ของรัฐนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากปราศจากแรงงานจำนวนมากในพื้นที่ การแปรสภาพเป็นพื้นที่เสรีนิยมใหม่สมุทรปราการกลายเป็นปลายทางของแรงงานอพยพทั้งจากภายในประเทศและแรงงานต่างด้าว (ชัยธรรมย์ ธรรมบุษดี, 2555, น. 115) ซึ่งสำหรับพื้นที่สมุทรปราการนั้นมีชุมชนแรงงานทั้งไทยและต่างด้าวกระจายอยู่โดยรอบพื้นที่แรงงานไร้ฝีมือหรือแรงงานนอกระบบที่เป็นกลุ่มแรงงานหลักในพื้นที่เขตจังหวัดสมุทรปราการมีจำนวน 258,477 คน โดยเป็นแรงงานต่างด้าวทั้งหมดจำนวน 150,017 คน เป็นแรงงานต่างด้าวพิจิตรสัญชาติ⁶ จำนวน 58,557 คน เป็นแรงงานเข้าเมืองมาอย่างผิดกฎหมายที่ได้รับการผ่อนผันให้อยู่และรอการพิสูจน์สัญชาติ⁷ ให้แล้วเสร็จภายใน มีนาคม พ.ศ.2561 จำนวน 57,525 คน⁸ ด้านหนึ่งของเมืองคือความเป็นชุมชนแออัด ความทันสมัย ความสะดวกสบาย แต่อีกด้านของเมืองคือชุมชนแรงงานที่มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ค่อยดีนัก โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวที่มีรายได้ต่ำและเป็นแรงงานหลักของพื้นที่นี้ ที่กระจายตัวพักอาศัยกลายเป็นชุมชนย่อยๆ อยู่โดยรอบ ซึ่งเชียงกงบางนาก็เป็นหนึ่งในชุมชนที่มีแรงงานต่างด้าวทำงานและพักอาศัยอยู่กว่า 300 คน

ใน *The Right to the City* (2008) เดวิด ฮาร์วีย์ (David Harvey) นักภูมิศาสตร์สังคมได้พยายามทำให้เห็นว่าการพัฒนาเมืองที่ลื้อไปกับทุนนิยมหรือกลุ่มคนที่เป็นนายทุน แม้จะเป็นความต้องการเพื่อให้เมืองพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น เมืองทันสมัย เพื่อให้ผู้คนที่มีอาชีพอยู่ในเมืองได้รับผลประโยชน์และอยู่อย่างมีความสุขภายใต้การดำเนินการโดยทุนนิยม แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือ มีคนบางกลุ่มที่ไม่ได้ถูกนับรวมและไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ได้ชื่นชมกับความทันสมัยและมีความสุขไปพร้อมกับการพัฒนาเมืองดังกล่าว การเลือกจัดตั้งและที่ตั้งของเชียงกงบางนาเป็น

⁵ ความพยายามของรัฐที่จะทำให้เมืองอุตสาหกรรมต่างๆ ในประเทศ ให้เป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ซึ่งแผนการนี้ปรากฏอยู่ในแผนแม่บทการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศจังหวัดสมุทรปราการ ที่เกิดจากประชุมของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2555 ได้มอบหมายในกระทรวงอุตสาหกรรมรับผิดชอบ พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco Industrial Town) และมีมติอีกครั้งในการประชุมเมื่อ 31 มีนาคม 2556 ให้กระทรวงอุตสาหกรรม ร่วมกับกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษารูปแบบการจัดทำเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในพื้นที่อุตสาหกรรมเดิม ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร และระยอง และจัดทำแผนการยกระดับเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในพื้นที่อุตสาหกรรมใหม่ ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทราและปราจีนบุรี ข้อมูลจาก กรมโรงงานอุตสาหกรรม, กระทรวงอุตสาหกรรม, เมษายน 2558, <http://ecocenter.diw.go.th>, สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2560

⁶ แรงงานต่างด้าวพิจิตรสัญชาติ คือ คนต่างด้าวสัญชาติ เมียนมา ลาว กัมพูชา ที่หลบหนีเข้าเมือง ได้รับการผ่อนผันให้ทำงานและอยู่ราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว ตามมติคณะรัฐมนตรี ที่ได้รับการพิสูจน์สัญชาติและปรับสถานะการเข้าเมืองถูกกฎหมายเรียบร้อยแล้ว

⁷ แรงงานต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมาย คือ คนต่างด้าวสัญชาติ เมียนมา ลาว กัมพูชา ที่หลบหนีเข้าเมือง ได้รับการผ่อนผันให้ขึ้นทะเบียนที่ศูนย์บริการจดทะเบียนแบบเบ็ดเสร็จ (one stop service) ซึ่งแรงงานต่างด้าวกลุ่มนี้จะได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในประเทศเพื่อรอเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ

⁸ “สถานการณ์แรงงานจังหวัดสมุทรปราการ ไตรมาสที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2559),” ข้อมูลจาก เว็บไซต์สำนักงานแรงงานจังหวัดสมุทรปราการ, <http://samutprakan.mol.go.th>, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560

ความตั้งใจของธุรกิจเชียงกงหรือกลุ่มทุนนิยมที่ต้องการสร้างโอกาสในการทำกำไรให้กับธุรกิจของตนเองอย่างเกิดผลประโยชน์สูงสุด เชียงกงบางนาสอดแทรกตัวเองเข้ากับนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและการพัฒนาเมืองของรัฐเพื่อช่องทางในการทำธุรกิจของตน นอกจากความสามารถในการแทรกตัวเพื่อหาช่องทางสะสมทุนจากนโยบายรัฐได้เป็นอย่างดีแล้ว สิ่งที่เชียงกงบางนาได้รับประโยชน์จากผลพวงที่เกิดขึ้นจากนโยบายรัฐคือ แรงงานจำนวนมากทั้งแรงงานในประเทศและแรงงานต่างด้าวที่หลั่งไหลเข้ามายังพื้นที่สมุทรปราการอย่างต่อเนื่อง ด้วยแรงงานจำนวนมากเหล่านี้ทำให้เชียงกงบางนาสามารถใช้ประโยชน์จากแรงงานต่างด้าวได้อย่างเต็มที่

ประกอบกับความพยายามของรัฐที่จะควบคุมแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองมาอย่างผิดกฎหมายผ่านระบบเอกสาร ทำให้เชียงกงบางนาได้ใช้ประโยชน์จากนโยบายของรัฐทั้งในส่วนของการพัฒนาเมืองและควบคุมคน (แรงงานต่างด้าว) เปลี่ยนตัวเองให้มีสภาพราวกับว่าเป็น “ค่าย” หรือพื้นที่ที่รวมแรงงานต่างด้าวเหล่านี้ไว้ด้วยกลไกของพื้นที่ที่ยึดหยุ่นและเอื้อต่อการเข้ามาค้าแรงงานของแรงงานต่างด้าวที่ไม่มีสถานะทางกฎหมาย เพื่อดึงให้แรงงานกลุ่มนี้เข้ามาเป็นแรงงานไร้ฝีมือราคาถูกแก่พื้นที่

ตัวพื้นที่ของเชียงกงบางนานั้นถูกบริหารจัดการและดูแลโดยบริษัทเอกชน ในนาม “โครงการเมืองเชียงกง” โดยมีกรรมการบริหารหลายคนร่วมอำนาจในการตัดสินใจ นอกจากอำนาจของโครงการเมืองเชียงกงแล้วในเชียงกงบางนายังมี “สมาคมผู้ค้าของเก่า” อันเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มร้านค้าในพื้นที่ ร้านค้าทุกร้านในพื้นที่เป็นสมาชิก ซึ่งเป็นอีกหนึ่งอำนาจที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการพื้นที่ ซึ่งทั้งสองอำนาจในพื้นที่ต่างเกื้อหนุนกันเพื่อให้ธุรกิจเชียงกงสามารถอยู่รอดได้ การเป็นพื้นที่ของเอกชนที่มีอาณาบริเวณที่แน่นอน รั้วรอบมีประตูทางเข้าออกชัดเจน สามารถเลี้ยงตัวเองได้ และผู้คนจำนวนมากอาศัยอยู่ ทำให้เชียงกงบางนามีลักษณะเหมือนเป็นเมืองเล็ก ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการตนเองแม้จะอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้วยอายุกว่า 30 ปี ของเชียงกงบางนา ทำให้เชียงกงบางนามีความคุ้นเคยกับการจัดการกับอำนาจปกครองของรัฐในพื้นที่เป็นอย่างดี ด้วยการเป็นพื้นที่ค้าอะไหล่ยนต์เครื่องยนต์มือสองราคาถูกที่ช่วยสนับสนุนและเป็นทางเลือกให้กับกลุ่มธุรกิจหรือคนที่มีรายได้น้อยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศก็ยิ่งทำให้เชียงกงเพิ่มความชอบธรรมของการมีอยู่ของตัวเอง

เชียงกงบางนาเป็นกลุ่มทุน (capitalist unit) ที่สร้างตัวเองจากการมองเห็นช่องทางในการธุรกิจหรือสะสมทุน เชียงกงบางนาไม่ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษที่เกิดขึ้นจากมาตรการพิเศษของรัฐหรือได้รับการสนับสนุนจากรัฐโดยตรง แต่เชียงกงบางนาเกิดจากความพยายามขยายตัวของทุนนิยม ที่เกิดขึ้นพร้อมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและการพัฒนาเมืองที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง เชียงกงบางนาเลือกแหล่งที่ตั้งเพื่อสร้างผลประโยชน์สูงสุดให้กับตนเองจากการแรงผลักดันของนโยบายรัฐ และผลพวงที่เกิดขึ้นจากนโยบายรัฐ ที่ทำให้พื้นที่จังหวัดสมุทรปราการกลายเป็นเมืองที่มีศักยภาพและมีแรงงานจำนวนมากเข้ามาในพื้นที่ โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวที่มีจำนวนมากในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ระบบบัตรที่ใช้ควบคุมคนต่างด้าวและแรงงานต่างด้าวของรัฐและความต้องการแรงงานไร้ฝีมือราคาถูกในพื้นที่และการจัดการพื้นที่ของเชียงกงบางนา ทำให้เชียงกงบางนาสามารถเปลี่ยนตัวเองให้มี ลักษณะคล้าย “ค่าย” (the camp) ตามแนวคิดของอเกมเบน ที่ได้รวบรวมกลุ่มคนที่มีชีวิตที่เปลี่ยวเปล่าอย่างเช่นแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายให้เข้ามาอยู่ในพื้นที่ ซึ่งการเข้ามาในค่ายของแรงงาน

ต่างดาว พวกเขาถูกกีดกันแบบนักรวมเข้ามา (inclusive exclusion) ด้วยอำนาจของเชียงใหม่ เพื่อที่จะดึงเข้ามาให้เป็นชีวิตที่เปลี่ยนแปลและกีดกันไว้ให้เป็นเพียงแค่แรงงานราคาถูก ไม่ต้องให้สวัสดิการใดๆ และไม่มีอำนาจในการต่อรองและเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจภายในพื้นที่

ชีวิตแรงงานต่างดาวในเชียงใหม่บางนา

งานในเชียงใหม่บางนาเป็นงานประเภทชั้นเลวที่แรงงานต่างดาวที่จะเข้ามาอยู่แล้วตัวเองต้องเจออะไรบ้าง แต่ด้วยสถานะผิดกฎหมายและความต้องการรายได้จากการทำงาน เชียงมืองจึงกลายเป็นหนึ่งในทางเลือกของแรงงานต่างดาวผิดกฎหมาย ความพิเศษของพื้นที่เชียงใหม่บางนาที่สามารถดึงดูดแรงงานต่างดาวกลุ่มนี้ได้ คือ 1) การเป็นพื้นที่ที่ยืดหยุ่นต่อการเป็นแรงงานผิดกฎหมาย ร้านค้าในเชียงใหม่ต้องการแรงงานราคาถูกเพื่อที่จะลดต้นทุนค่าจ้างแรงงาน แรงงานต่างดาวผิดกฎหมายจึงเป็นทางเลือกในการลดต้นทุนดังกล่าวเมื่อเทียบกับแรงงานไทยที่ต้องให้ค่าจ้างแรงงานที่สูงกว่าและไม่ต้องสนใจการให้สวัสดิการอื่นตามกฎหมายแรงงานในประเทศ ร้านค้าส่วนใหญ่ที่ต้องการแรงงานใช้แรงงานเป็นจำนวนมากจะเลือกจ้างแรงงานต่างดาวเป็นหลักเพื่อลดต้นทุน 2) ได้รับการดูแลจากโครงการเมืองเชียงใหม่ให้ปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่รัฐได้ เนื่องจากเชียงใหม่เป็นพื้นที่เอกชนที่ต้องการให้ธุรกิจภายในพื้นที่ดำเนินไปได้อย่างสะดวก เพื่อให้พื้นที่สามารถรองรับแรงงานราคาถูก (แรงงานต่างดาวผิดกฎหมาย) ได้ อันเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจร้านค้าและตัวพื้นที่เอง เชียงมืองบางนาจึงมีกลไกการป้องกันเจ้าหน้าที่ไม่ให้เข้ามาในพื้นที่ ทำให้แรงงานต่างดาวผิดกฎหมายสามารถทำงานและอยู่อาศัยในเชียงใหม่บางนาได้โดยไม่ต้องกังวลกับสถานะผิดกฎหมายของตัวเอง และ 3) ค่าแรงขั้นต่ำที่อ้างอิงจากอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำของรัฐ แม้จะเป็นแรงงานต่างดาวผิดกฎหมายแต่อัตราค่าจ้างแรงงานในพื้นที่ยังเป็นราคาที่อ้างอิงจากอัตราค่าจ้างแรงงานของรัฐ คือแรงงานที่เข้ามาทำงานได้ค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ 300 บาทต่อวัน แม้จะเป็นแรงงานใหม่ที่เข้ามาในพื้นที่หรือไม่ก็ทักษะในการทำงานมาก่อนหรือมีความสามารถในการสื่อสารได้น้อย และแรงงานต่างดาวที่ทำงานอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานาน สามารถพัฒนาทักษะการทำงานและภาษาได้ดีขึ้นก็มีโอกาสที่จะได้รับค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น ด้วยความพิเศษของเชียงใหม่บางนานี้จึงดึงดูดแรงงานต่างดาวที่อาศัยอยู่ในสมุทรปราการหรือพื้นที่โดยรอบให้เข้ามาอาศัยและทำงาน

แม้เชียงใหม่บางนาจะเป็นทางเลือกในการทำงานที่ดีกว่าจากได้รับค่าจ้างแรงงานที่สูงกว่าแต่ไม่ได้หมายความว่าค่าจ้างแรงงานที่ได้รับจะสามารถทำให้แรงงานต่างดาวที่อยู่ในพื้นที่หลุดพ้นไปจากการมีสถานะเป็นคนยากจนได้ เพราะความพิเศษของพื้นที่ที่ดึงดูดแรงงานนั้นเกิดจากความต้องการของเชียงใหม่ที่ต้องการลดต้นทุนค่าใช้จ่ายและการเอาประโยชน์จากความเป็นแรงงานต่างดาวผิดกฎหมาย ดังนั้นแรงงานต่างดาวที่เข้ามาทำงานในเชียงใหม่จึงถูกควบคุมหรือกีดกันให้อยู่ในสถานะการเป็นแรงงานราคาถูกและไม่ได้รับสวัสดิการอื่นๆ ถึงแม้จะเป็นแรงงานที่อาศัยและทำงานอยู่ในพื้นที่นานแล้วที่อาจจะได้รับค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้นถึงวันละ 300-450 บาท แต่ก็ยังเป็นค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่าแรงงานไทยที่อยู่ในพื้นที่ที่ได้รับอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำวันละ 500 บาท จากการเก็บข้อมูลผู้วิจัยพบว่าแม้จะเป็นแรงงานที่ทำงานและอาศัยอยู่ในเชียงใหม่มากกว่า 10 ปี แต่พวกเขายังคงรู้สึกว่าการอดทนตั้งใจทำงานและเก็บเงินอีกต่อไป โดยที่ยังไม่รู้ว่าจะได้กลับบ้านเมื่อใด จากการศึกษาชีวิตแรงงานต่างดาวในพื้นที่เชียงใหม่บางนาพบว่าชีวิตที่เปลี่ยนแปลเหล่านี้ต้องเผชิญกับ

1) การถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ในงานประเภทชั้นเลว ที่นอกจากจะเป็นงานประเภท 3ส (งานสุดลำบาก งานสกปรกและงานเสี่ยงอันตราย) ยังเป็นงานที่ได้รับค่าจ้างแรงงานต่ำและไม่ได้รับสวัสดิการใดๆ แรงงานต่างด้าวที่ถูกลอบเข้าเมืองมาอย่างผิดกฎหมายส่วนใหญ่ถูกผลักดันให้ไปทำงานอยู่ในงานประเภทชั้นเลวเนื่องจากพวกเขาไม่มีทางเลือกมากนัก ทางเลือกของพวกเขาถูกจำกัดด้วยสถานะทางกฎหมาย ทักษะในการทำงาน ความสามารถในการใช้ภาษา สถานะของการเป็นคนต่างด้าว และความจำเป็นที่ต้องการรายได้อย่างเร่งด่วนเมื่อเข้ามา ข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้แรงงานต่างด้าวไม่สามารถมีงานที่ดี ได้รับค่าจ้างแรงงานที่เป็นธรรม มีวันหยุดหรือลาพัก หรือได้รับความไว้วางใจจากนายจ้างและยินดีที่จะทำให้พวกเขาเป็นแรงงานถูกกฎหมาย

2) พวกเขากลายเป็นชีวิตที่ไม่มีแก่นสาร มองไม่เห็นอนาคต แม้การมาอยู่ในเชียงกงบางนาจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าบ้านเกิดมาก แต่ไม่สามารถทำให้พวกเขากระโดดออกจากเชียงกงบางนาได้หรือขยับตัวเองขึ้นให้เป็นแรงงานมีฝีมือที่สามารถได้รับค่าแรงที่สูงกว่าได้ พวกเขาจะต้องเป็นแรงงานต่างด้าวแรงงานราคาถูกต่อไป เมื่อผู้วิจัยถามว่าจะทำงานในเชียงกงไปถึงเมื่อใด เมื่อไรที่คิดว่าจะกลับบ้าน คำตอบที่ได้จากแรงงานคือ “ไม่รู้ว่าจะได้กลับไปอยู่บ้านเมื่อไร” “ก็อยู่ต่อไปเรื่อยๆ” “อยู่ที่นี้ก็สบายดี” “อยู่ที่นี่ได้” อนาคตของแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือราคาถูกคือการทำงานต่อไปเรื่อยๆ โดยไม่สามารถเติมเต็มความต้องการของพวกเขาในการมีชีวิตที่ดีขึ้นและมีคุณภาพได้อย่างเต็มที่

3) เป็นชีวิตที่ถูกกีดกันและจำกัดไม่ให้ใช้สิทธิประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ คือการไม่สามารถขยับจากการเป็นแรงงานราคาถูก นอกจากจะเป็นเพราะการแข่งขันสูงระหว่างแรงงานด้วยกันเองในพื้นที่ซึ่งเกิดจากการที่เชียงกงบางนาต้องการกำหนดเพดานอัตราค่าจ้างแรงงานต่างด้าวเอาไว้เพื่อไม่ให้ต้นทุนค่าจ้างแรงงานของแรงงานต่างด้าวสูงเกินไป อัตราค่าจ้างของแรงงานราคาถูกของแรงงานต่างด้าวกลายเป็นกฎ (regulation) อย่างหนึ่งที่จำกัดแรงงานไว้จากการสร้างอำนาจต่อรองกับนายจ้างในเรื่องค่าจ้างแรงงาน ทำให้แรงงานต่างด้าวในพื้นที่เชียงกงบางนาไม่สามารถพัฒนาตนเองหรือใช้สิทธิประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นลักษณะของการถูกผลักดันหรือถูกกีดกันที่ถูกสร้างขึ้นด้วยกฎของพื้นที่

4) เป็นชีวิตที่ถูกฆ่าได้ แม้ว่าแรงงานต่างด้าวจะเป็นส่วนหนึ่งของเชียงกงบางนาแต่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ไม่ได้ถูกยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งอย่างแท้จริง เมื่อสภาพเศรษฐกิจถดถอยกิจการร้านค้าต่างเอาตัวรอดด้วยการลดต้นทุนค่าใช้จ่ายเพื่อให้กิจการอยู่รอดต่อไปได้ แรงงานต่างด้าวกลายเป็นทางเลือกแรกที่ถูกลดเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย ความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานมีอยู่แต่เพื่อลดค่าใช้จ่ายร้านค้าหลายร้านเลือกที่จะจ้างลูกจ้างน้อยลง ทำให้งานที่ต้องทำมีมากขึ้น หนักขึ้น แรงงานต่างด้าวส่วนหนึ่งที่ทำงานล้างเครื่องต้องทำงานอยู่แทบจะตลอด 8 ชั่วโมง (9.00-17.00 น.) แม้จะมีรายได้ที่ดีแต่ด้วยงานหนักเกินไปทำให้แรงงานมักจะทนไม่ไหวต้องออกจากงานไปเอง การที่เป็นลูกจ้างรายวันไม่มีสวัสดิการอื่นทำให้นายจ้างมองแรงงานไม่ใช่มนุษย์ที่มีขีดความสามารถในการทำงาน โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวที่ไม่มีสถานะทางกฎหมายใดคุ้มครอง นายจ้างไม่มีความจำเป็นต้องห่วงสุขภาพของแรงงาน การไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายแรงงานเพราะไม่มีสถานะทางกฎหมายประกอบกับการไม่ได้ถูกนับรวมว่าเป็นสมาชิกที่แท้จริงของพื้นที่ แรงงานต่างด้าวจึงเสมือนเป็นชีวิตที่ถูกฆ่าได้โดยที่คนฆ่าหรือนายจ้างไม่ต้องรับผิดชอบใดๆ และไม่มีใครสามารถหรือจริงใจที่จะช่วยเหลือ นอกจากมองด้วยความสงสารและช่วยเหลือเป็นครั้งคราวแต่ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาหรือทวงดิงกลไกที่ถูกสร้างขึ้นในพื้นที่ที่ไม่นับแรงงานต่างด้าวเป็นสมาชิก

การดึงดูดแรงงานเข้ามาในเชียงกงจึงเป็นการดึงเข้ามาเพื่อลดทอนให้ชีวิตที่ปกติกลายเป็นชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเพื่อให้คนในพื้นที่สามารถฆ่าได้ เพื่อเอาผลประโยชน์จากการใช้แรงงานราคาถูกเท่านั้น

สรุป

จากเรื่องราวของชีวิตแรงงานต่างด้าวในเชียงกงบางนาทำให้เห็นว่าการเลือกเข้ามาเป็นแรงงานในเชียงกงบางนานั้น สิ่งที่เขาต้องเผชิญคือ การที่พื้นที่และที่ตั้งของเชียงกงบางนาประกอบกับสถานะผิดกฎหมายที่พวกเขามีทำให้พวกเขามีสภาพเป็น “ชีวิตที่เปลี่ยนแปลง” ที่มีลักษณะถูกผลักให้ไปอยู่ในงานประเภทชั้นเลวที่คนไทยทั่วไปปฏิเสธที่จะทำเพราะได้ค่าแรงต่ำ และไม่ได้รับสวัสดิการใดๆ นอกจากค่าจ้างแรงงาน พวกเขาต้องใช้ชีวิตอย่างไม่มีแก่นสารด้วยการที่ต้องทำงานต่อไปเรื่อยๆ หารายได้ต่อไปเรื่อยๆ ด้วยหวังว่าจะทำให้ชีวิตของตนเองและครอบครัวดีขึ้น แต่ด้วยราคาแรงถูกที่ได้รับไม่สามารถทำให้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีหรือหลุดไปจากการเป็นคนอยากจน อนาคตของพวกเขาและลูกหลานรุ่นต่อไปไม่สามารถที่จะเป็นอนาคตที่ดีได้ หากยังถูกจำกัดให้อยู่ในพื้นที่ที่เขาเปรียบพวกเขาจากค่าแรงงาน แรงงานต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในเชียงกงบางนาแม้จะสามารถพัฒนาตนเองได้แต่ด้วยการจำกัดเพดานอัตราค่าจ้างแรงงานเอาไว้ทำให้พวกเขาไม่สามารถได้รับการตอบแทนจากการใช้สติปัญญาและศักยภาพในการทำงานได้เหมือนแรงงานไทยเป็นลักษณะของการถูกกีดกันด้วยกฎของพื้นที่ที่ต้องการให้พวกเขายังคงสามารถเอาเปรียบและหาประโยชน์ของการเป็นแรงงานได้อย่างเต็มที่ ในฐานะชีวิตที่เปลี่ยนแปลงในเชียงกงบางนาและอาจจะรวมถึงแรงงานต่างด้าวที่อยู่นอกเชียงกง พวกเขาต้องอยู่กับความกลัวในความไม่มั่นคงหน้าที่การงานที่มีทั้งปัจจัยที่เกิดจากสถานภาพของตนเองและความถดถอยของสภาพเศรษฐกิจของประเทศที่ทำให้พวกเขายู่ภาวะเสี่ยงตลอดเวลา ซึ่งเป็นภาวะเสี่ยงเนื่องจากไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย แรงงานต่างด้าวในเชียงกงบางนาไม่ได้รับความสนใจหรือเห็นใจจากการถูกเอาเปรียบจากการทำงานหนักหรือไม่ยอมจ่ายค่าแรงงาน พวกเขากลายเป็นสิ่งที่ถูกมองไม่เห็นเมื่อเกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในการทำงาน ราวกับเป็นชีวิตที่ฆ่าได้โดยที่คนฆ่าไม่ต้องรับผิดชอบ

ผลพวงจากนโยบายรัฐทำให้เห็นความสามารถในการปรับตัวของกลุ่มทุนนิยม ที่สามารถสอดแทรกตัวเองเพื่อหาผลประโยชน์จากนโยบายการพัฒนาประเทศและผลกระทบจากนโยบายที่เกิดขึ้น ด้วยพื้นที่และที่ตั้งประกอบกับกฎต่างๆ และกลไกของเชียงกงบางนาที่ทำให้เชียงกงบางนาแปรสภาพเป็นค่ายที่มีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายรวมตัวกันอยู่เป็นจำนวนมาก แรงงานต่างด้าวที่อยู่ในพื้นที่ถูกทำให้เป็นชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งชีวิตที่เปลี่ยนแปลงที่ถูกสร้างขึ้นนี้เกิดจากอำนาจของพื้นที่ที่ทำลายบนชีวิตคนเพื่อที่จะเอาเปรียบหาประโยชน์ในทางธุรกิจ โดยไม่สนใจว่าชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะดำเนินชีวิตหรือมีสภาพชีวิตที่เลวร้ายอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤตยา อาชวนิจกุล, วรรณมา จารุสมบัติ และ อัญชลี วรวัชรรัตน์. (2540). ความซับซ้อนและความสับสนเรื่องของคนข้ามชาติในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล, ทริส โคอเทท์ และ นิน นินโพ. (2543). เพศ อนามัยเจริญพันธุ์ และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิตติมา รุ่งกระจ่าง. (2552). แนวทางแก้ไขปัญหาอาคารเหลื่อมก่อสร้างในโครงการบ้านเอื้ออาทร: กรณีศึกษาบ้านเอื้ออาทรสมุทรปราการ 1. เค้นพัฒนบริหารศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เก้งกิง กิติเรียงลาภ. (24 กรกฎาคม 2549). ความคิดทางการเมืองของ Giorgio Agamben: ตอน 1 ว่าด้วย ชีวิตที่เปลือยเปล่า องค์อธิปัตย์ในสถานะสมัยใหม่ และการเดินทางที่ไม่มีวันสิ้นสุด. สืบค้นจาก <http://v1.midnightuniv.org/midnight2544/0009999947.html>
- โกสุมภ์ สายจันทร์. (2554). บทสังเคราะห์ชุดโครงการวิจัยเรื่อง สถานะและปัญหาของทนายท่งที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า : รายงานฉบับสมบูรณ์ . เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณพอร ระพีพัฒน์. (2547). เมื่อดอกไม้หายไปไหน : การสร้างความเป็นอื่นและกระบวนการปรับตัวของเด็กต่างชาติที่ถูกทำร้าย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพร อติวานิชพงศ์ และ บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์. (2554). ความไม่เป็นธรรมในการจ้างงานและกรณีศึกษาความไม่เป็นธรรมของแรงงานข้ามชาติและผู้มีสถานะบุคคล. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบญจพร สุขศรี. (2557). ผลกระทบของนโยบายค่าจ้างขั้นต่ำวันละ 300 บาท ต่อการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว : กรณีศึกษาแรงงานต่างด้าวชาวพม่า ในกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5. (ม.ป.ป.). สืบค้นจาก http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3780
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6. (ม.ป.ป.). สืบค้นจาก http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3781
- พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล. (2547). การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2540). การเข้ามาในประเทศไทยของคนต่างด้าวเพื่อทำงาน: ข้อสำรวจกฎหมายปัญหาและทางเลือกนโยบาย. จัดโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

วรวิทย์ เจริญเลิศ และ บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ. (2540). นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐกับการจัดการแรงงานข้ามชาติ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชัยธรรมย์ ธรรมบุษดี. (2555). เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยสวัสดิการสำหรับแรงงานข้ามชาติ: กรณีศึกษาแรงงานพม่าในจังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์ดุขุภักดิ์บัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์.

สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (กันยายน 2559). สืบค้นจาก https://www.m-society.go.th/article_attach/18712/20429.pdf

ภาษาต่างประเทศ

Agamben, G. (1995). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. California: Stanford University Press.

Donato, K. M., & Massey, D. S. (2016). Twenty-First-Century Globalization and Illegal Migration. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 1(666), 7-26.

Harvey, David. (2008). 'The Right to the City.' *New Left Review*. 53 (Sept – Oct 2008) : 23 – 40.